

Ján L. Kalina

Tisíc Vtip JEDEN

po 50 rokoch

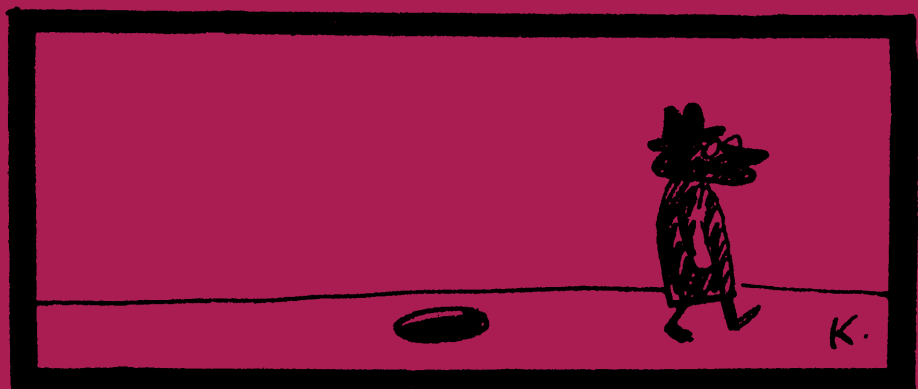
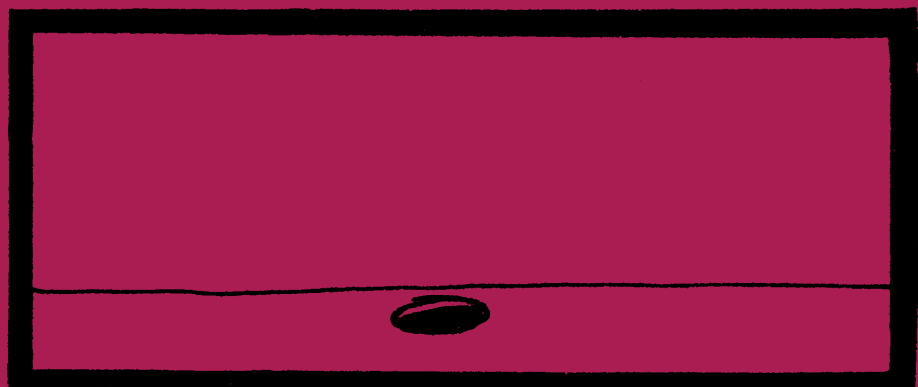
JÁN L. KALINA

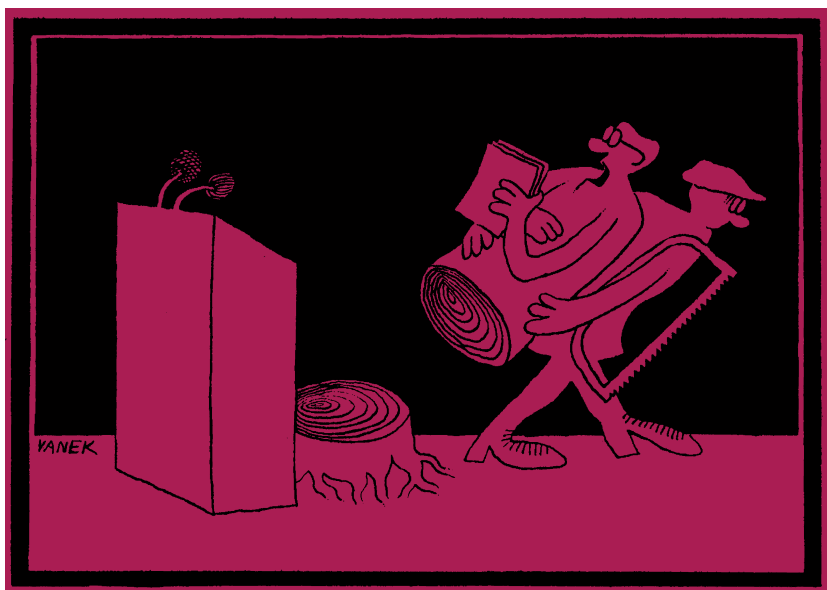
TISÍC A JEDEN VTIP

PO PÄŤDESIATICH
ROKOCH

Tisíc a jeden Vtip

po 50 rokoch

**UČEBNICA
V-TIPOLOGIE
A Ž'ARTIZMU**

**PREDNÁŠA
JÁN L. KALINA,
DR. HUMORIS CAUSA**

slovar

© Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., 2019
Texty © Ján Kalina (dedičia), Júlia Sherwood Kalinová,
Dušan Taragel, Fero Jablonovský
Ilustrácie © Jozef „Schek“ Babušek (dedičia),
Mito Breza, Daniela Zacharová-Jarunková,
Dušan Junek, Kazo Kanala, Stano Kochan,
Viktor Kubal (dedičia), Koloman Leššo (dedičia),
Ivan Popovič, Ľubo Radena, Mikuláš Sliacky,
Ladislav Tverďák, Marián Vanek, Fedor Vico,
Vlasta Zábranský
Grafická úprava © Vlado Holina

POĎAKOVANIE

Výtvarná koncepcia tejto knihy vychádza zo skvelej grafickej úpravy jej I. vydania z roku 1969. Touto cestou ďakujeme autorovi pôvodného dizajnu Milanovi Veselému, ktorý už, žiaľ, nie je medzi nami. Česť jeho pamiatke.

UČEBNÝ PLÁN

Predhovor	13
1. Krem špásu vážne slová o srande	14
2. Najfúzatejšie fóry na svete anekdoty antiky	32
3. História v župane dejepis vo svetle anekdot	48
4. Cesta okolo sveta za 180 frkov	68
5. Vtipy na kóšer spôsob židovský humor	118
6. Malý miestopis Slovenska figle v krpcoch s haluškami a so slivovicou	164
7. Krajina bez úsmevov šibeničný humor za fašizmu	182

- 8. Aj vtipom sa bojovalo**
protektorát a slovenský štát
v šuškanom vtipе 202
- 9. Rodinný život**
od kolísky po hrob
dieťa, manželstvo, rodina v žartoch 218
- 10. Rádioaktívne vtipy**
grimasa rokov kultu osobnosti 236
- 11. Zamet'me si pred**
vlastným prahom
sebakritika a tebakritika budovateľov 258
- 12. Keby to nebolo**
do plaču, bolo
by to na smiech
neplánované vtipy, ktoré boli
myslené smrteľne vážne 280
- 13. Dada, absurdita,**
absolútne a iné
choromyseľné vtipy 300
- 14. Prečo ešte žijete?**
čierny humor, čierny na bielom 322
- 15. Ani jedna panna**
k maturite!
erotický humor pre dospeljšiu mládež 344

I 6. Umenie a okolie svet umenia v zrkadle vtipu a anekdoty	364
I 7. Malá zoologická záhrada samé fóry okolo zvierat	394
I 8. Nakoniec trochu humoru vtipy v nadpláne, ktoré do nijakej škatuľky nepasovali, ale sú dobré	410
I 9. Jedna lekcia navyše: Nič na smiech politické vtipy z čias normalizácie	432
Doslov	
Dušan Taragel: Príbeh knihy a jej autora	460
Fero Jablonovský: O karikatúrach, karikaturistoch a karikaturistike	476
Autori ilustrácií	484

15. 5. 75

Vážený pane ~~Doc. Dr.~~ Ladislave Jáno Kalino,
za prvé, než zapomenú,
tu knížku o dejinách evropského kabaretu bych si přál.

A teď dál : Mám spoustu knih, anglických, s katalogisovanými vtipy, anekdotami všech druhů. Hledal jsem v nich gagy, které bych mohl předělat, použít, zkrátka materiál pro komika. Všechny stály za hovno, s prominutím. Vaše knížka 1000 a 1 vtip je výjimka, pokud vím, jediná na světě.

To Vám nechci lebedit, to je skutečnost. To, že jste si ji musil odsedět, je nejlepší vtip, i když pro Vás nespravedlivý, nepříjemný, zaplat pánbů ne tragický. Moc analfabetů někdy dosahuje výše topolů, pyšných to stromů křehkého dřeva, ke stáru dutých.

Čtu a budu si číst ve Vaší knížce. Jednou bychom se měli sejít, oba známe spoustu anekdot a bylo by o čem camrat. Udělal jsem kdysi desku o anekdotách. Jako všechny moje nahrávky na Suprafonu se nelisuje a neprodává. Ani já ji nemám. Ale jsou na ní některé klenůtky. Znáte ji?

16. června má Voskovec sedmdesátku. Napište mu lístek, řekněte slušným lidem, aby mu poslali pohled, bude mít radost. / George V.,
63 W 89, New York 100 24, N.Y. /

Pozdravujte paní a dceru.

I moje dcera se dopustila dědičného hříchu. Odmítají její práce v TV a vůbec. Takže, nemohouc vykázat příjem a jsouc rozvedená, dostala se mezi "příživníky" a nemá nárok na ošetření. Sranda, že ano?

Tak se Vám klaním a poroučím.

Zdaru zdar, zmaru zmar, míru mír.

- Váš

PREDHOVOR

Otvárate zbierku vtipov, ktorá mala dramatický osud – ako aj muž, ktorý ich zozbieral, a celá jeho rodina. Som dcéra tohto zberateľa vtipov. Keď som bola malá, pozorovala som otca, ako vtipy zapisoval, tematicky ich kategorizoval, vyberal tie najlepšie. A neskôr opakovane triedil a zvažoval, ktoré by mohli prejsť komunistickou cenzúrou. Tak vznikla kultová kniha *Tisíc a jeden vtip*, ktorú si ľudia schovávali a navzájom požičiavali o to viac, že bola neskôr zakázaná.

Po päťdesiatich rokoch sme pre vás pripravili jej obnovené vydanie. Dúfam, že poteší nielen dávnych fanúšikov knihy, ale osloví aj ďalšie generácie čitateľov. Pri príprave tohto vydania sa ukázalo, že drvivá väčšina vtipov funguje dodnes, no našli sa aj také, ktoré boli príliš naviazané na dobový kontext či osobnosti, ktoré už zmizli zo spoločenského povedomia. Tie sme vyhodili a nahradili ich celou novou kapitolou ostrých politických vtipov zo zbierky, ktorú otec vydal v exile v Mníchove. Súčasťou pôvodného vydania bolo aj množstvo kreslených vtipov od karikaturistov z celého sveta, ktoré dnes už nemožno použiť. Namiesto nich toto vydanie obsahuje ako bonus výber z tvorby našich najlepších karikaturistov zo šesťdesiatych a začiatku sedemdesiatych rokov.

Príbeh knihy a našej rodiny, opísaný v doslove, ukázal, že vtip presne odzrkadľuje svoju dobu: komunizmus (tak ako každý iný totalitný režim) vtipy o sebe nezniesol. Ako poznamenal Jan Werich v liste, ktorým otcovi gratuloval ku knihe: „to, že jste si ji musil odsedět, je nejlepší vtip.“

Po tom všetkom sa teraz dívam na drevený šuplík, do ktorého si otec vtipy ukladal. Predstavujem si, ako by sa potešil, že dnes už humoru nič nehrozí. A keby aj hrozilo, možno by profesorsky dodal: Pokiaľ sa môžete smiať verejne a na každom vtipe, ste v bezpečí. Strážte si to.

Julia Sherwood (Kalinová)

I. lekcia

KREM ŠPÁSU

**vážne slová
o srande**

Deň, keď som sa nezasmiel, pokladám za stratený

ARISTOFANES

Existujú vášniví zberatelia zlatých predmetov, porcelánu, obrazov, nálepiek, známok, motýľov, jedálnych lístkov, zápalkových škatuliek, odznakov, servítok, prvých vydaní kníh, starých mincí, fajok, pohľadníc a jeden z Rotschildovcov údajne zbieral ploštice.

Sú aj ľudia, ktorí zbierajú vtipy.

Pri zhromažďovaní vtipov pre túto knihu som si pripadal ako onen Habešan, ktorý hodil do mora sieť, a keď ju vytiahol plnú najrozličnejších rýb, privliekol ju do prístavu, vybral z nej najkrajšie a nakládol ich do nádoby. Zlé ryby hodil späť do mora. Aby vznikol zborník *Tisíc a jeden vtíp* (dôverne prezradím, je ich tu oveľa viacej), musel som ich vyloviť, vypočítať, prečítať hodne vyše päťdesiat tisíc. Z týchto vyše päťdesiat tisíc sa dostalo do semifinále asi päťtisíc. Definitívny výber je, pochopiteľne, veľmi subjektívny. Je ovplyvnený nielen tým, čo som mohol do tejto knihy dať a čo nie, ale aj zostavovateľovým vkusom, svetonázorom, vzťahom k humoru.

**– Povedz mi, čomu sa smeješ, a ja ti poviem, kto si,
– vraví aj príslovie.**

Z tých istých päťdesiatich tisícok by bol niekto iný vybral pravdepodobne celkom odlišnú kolekciu vtipov. Čitateľ, ktorý sa rád zasmeje, mi preto iste odpustí, že sa stretáva práve s týmto výberom.

V San Franciscu majú knižnicu (San Francisco Public Library) so zbierkou kníh, ktorú jej venoval advokát mesta Nat Schmulowitz. Obsahuje 23 000 zväzkov antológií a publikácií vtipov a o vtipe v 39 rečiach. Táto jedinečná kolekcia je zrejme aj najväčšou knižnicou veselého folklóru na celom svete. Knižnicu Nata Schmulowitzu som, žiaľ, nemal k dispozícii. Zato okrem značného počtu kníh t. č. prístupných som vyexcerpoval množstvo vtipov z pamäti desiatok známych alebo z ich súkromných zápiskov, notesov, „vtipníkov“ a iných privátnych archívov, kde si ich starostlivo pokladali. V mene všetkých čitateľov vďaka im za to.

Súborných vtipových antológií v slovenčine doteraz nebolo veľa. Ba možno povedať, bolo ich dosť málo. Presnejšie, ani jedna. Peřinkovo *Veselé putovanie po Slovensku* odštartovalo v roku 1934 tradíciu, ktorá zrejme nemala pokračovanie.

Snažil som sa o výber, v ktorom by prevažovali vtipy u nás menej známe alebo celkom neznáme. Pravda, naozaj nových vtipov je málo a pojem „neznámy“ je tiež relatívny: vtip jednému dávno známy bude inému – najmä príslušníkovi mladšej generácie – celkom nový.

Zo zovšeobecnených notorických žartov uvádzam len tie, ktoré si vekom vyslúžili ostrohy „klasickosti“. Ich pointy neraz prerástli do prísloví, pričom vtip, z ktorého pochádzajú, sa celkom vytratil zo všeobecného povedomia. Úslovia ako „čo sa rozčuľuješ, je to tvoja loď?!", „ďalšia ťažká rana západným imperialistom“, „Wien bleibt Wien“, „ale my nelynčujeme černochovy“, „pekný chaos“ a stovky ďalších sa časom významovo osamostatnili a žijú vo vedomí ľudí bez toho, aby ich užívatelia vôbec poznali pôvodné vtipy, ku ktorým patria a ktoré pointovali.

Často počúvam otázku: Ako sa zrodil prvý vtip? Karel Čapek sa to pokúša vypátrať:

„Ešte nikdy nik nezastihol anekdotu pri jej vzniku. K jej podstate patrí, že ju človek od niekoho počul. Ani jeden vtip sa nezačína slovami: – Vypočujte si anekdotu, ktorú som práve stvoril. Vtip nemá autora, iba rozprávača. Nevymýšľa sa, iba koluje od úst k ústam. Nie je známe a historicky overené ani jedno meno tvorcu anekdoty. A ak niekto vydáva anekdotu za svoju, uisťujem vás, že je to podvodník.“

K podobnému záveru dospel aj André Gide:

Nič nie je také nákazlivé ako smiech. Ale skúste vymyslieť vtip. Sám som to skúšal a zistil som, že to vôbec nie je ľahké, hoci všetky stoja na jednom princípe: že sa paradox postaví na miesto skutočnosti. Ako tieto historiky vznikajú a ako sa šíria, je pre mňa záhadou. Zostávajú v anonymite a sú viac-menej súčasťou folklóru, kde sa uplatňuje génius ľudu oveľa viac, než sa vidí bežnému pozorovateľovi.

„Máme teda do činenia s ľudovou tvorivosťou v najlepšom slova zmysle. Napriek tomu, že „anekdota a vtip sa obracajú k intelektu, že bujnejú najviac v oblasti tried prevažne intelektuálnych a že ich nemožno považovať za čisto ľudovú poéziu.“ (Karel Čapek)

Humor je však v jadre ľudskej povahy – rozvádza na inom mieste Čapek:

„Ani Laertes, ani Fortinbras, ani kráľ Claudius sa nemôžu vykázat takým zmyslom pre humor ako povestní dvaja hrobári z Hamleta. To neplynie z toho, že Shakespeare považoval hrobárov za zvlášť smiešnych, ale skôr z toho, že si uvedomo-

val veľmi reálny fakt: že hrobári oveľa skôr špásujú ako rytieri a králi. Alebo všeobecnejšie povedané, že chudobní ľudia si radšej zavtipkujú ako bohatí... Je to bezstarostnosť ľudí, ktorí majú dve zdravé ruky a na večeru aspoň kus chleba s tlačenkou. Ručím za to, že traja murári narobia viac vtipov ako 14 ministrov. Dvaja šoféri si povedia pri stretnutí niečo veselšie ako dvaja bankovní direktori. Listár je väčší špásovnik ako riaditeľ pôšt a telegrafov. Primátor mesta Prahy nemá myseľ takú naklonenú k stálemu žartovaniu ako mestský zriadenec. Len čo sa človek stane pánom, rozhostí sa v ňom akási namosúrená dôstojnosť. Pán sa niekedy necháva baviť. Ľud sa baví sám. Humor preskakuje sociálne stupne. Jeho svet je svet rovnosti. V tom je jeho podstatná ľudovosť a demokratickosť.“

Karel Poláček to ešte spresňuje:

„Nositelia humoru sú chudobní proletári. Svetské kniežatá, vláda, poslanci, ministerskí radcovia, policajní komisári a starostovia nešíria humor a nechodia s veselou tvárou. Vrchnosť máva zachmúrenú tvár. Humor sa rodí v dave, dôstojnosť sa halí do samoty.“

Vývoj, pravda, v posledných desaťročiach prekonal Poláčkovu čierne prognózy i Čapkove najsmelšie utópie. Už nie iba „bezstarostnosť ľudí, ktorí majú zdravé ruky a „na večeru kus chleba s tlačenkou“ je inšpirátorom vtipov. Môže ním byť aj strastiplný osud hladujúceho a bezprávneho, pre ktorého únik do sveta vtípovej imaginácie zostáva jedinou zbraňou a útočiskom.

Vtip uvoľňuje napätie. Neodmysliteľný je najmä v takých situáciách, keď sa už možno len smiať. Pozri svetové dejiny.

Od nepamäti je vtip pohonnou silou spoločenského napredovania.

„Panebože, zosmiešni čo najviac mojich nepriateľov,“
– modlil sa Voltaire.